

ben például kis macedón vagy jugoszláviai román költészeti áttekintés, irodalomtörténeti vázlat is felrajzolódik.

A versírás nemcsak költészet, a nyelvvel való törődés nem csak nyelvészfoglalatosság — tanulságos lenne a kötet nyelvre vonatkozó észrevételeit, megjegyzéseit kigyűjteni, tanulságos vonatkozásjegyzék kerekedne belőle —, a fordítás pedig nemcsak irodalmi ügy: üzeni a *Vállalt világ*, hanem az is, amit a címbeli ige jelenthet — magatartás, feladat, teher, kötelezettség, viszony, szerep, megbízatás vállalása is. Cselekvés. Ahogy az írás is az. Fehér Ferenc pontos önjellemző megfogalmazása szerint az óvállalása azt jelenti, hogyazok közé tartozik, „akik vallják és munkájukkal, életútjukkal próbálják kifejezni, hogy a művészi és társadalmi felelősségérzet elválaszthatatlan fogalmak”.

Ennek bizonyítéka lehet a *Vállalt világ*, amely árnyalt gondolataival, s nemkülönben szép, keresetlenül pontos lírai nyelvvel élvezetes és hasznos olvasmány.

GEROLD László

„A SZAVAK: ÁRULÓK”

David Albahari: *Jednostavnost*. Rad, Beograd, 1988

A kis elbeszélő formák művelőjeként vonult be másfél évtizeddel ezelőtt az irodalomba David Albahari. Talán enyhe is a „bevonult” kifejezés, mert az újvidéki Maticánál megjelent *Porodično vreme* (A család ideje) című kötetére nemcsak fölfigyelt a kritika, hanem szerzőjét egyenesen Danilo Kiš mellé állította. Ma már lényegtelen, voltak-e túlkapások ezekben a kritikákban, tény viszont, hogy Albahari eddig megjelent hat kötetével bizonyította: rászolgált az előlegezett bizalomra. Kötetről kötetre mélyül novelláinak, kisprózájának világa; miközben egy önmaga teremtette mikroszféra ütőerén tartja ujját, korunk pulzusát tapogatva figyeli a szellemi rezdüléseket.

A család, pontosabban egy család Albahari prózájának élettere: a szülők, a testvérhűg és a feleség, valamint egy-egy leginkább távoli rokon vagy ismerős az, akit meséjébe bevon. E zsidó család mindennapi dolgairól folyó beszélgetéseibe kapcsolódik be a narrátor-író, vagy pedig megfigyelőként közvetíti az ott történeteket, hogy aztán mindezen eltöprengjen, véleményt vagy éppenséggel ítéletet mondjon. Erősen meditatívok és emlékezők ezek a novellák. És olyannyira egységesek, hogy az egész eddigi elbeszélői opus egyetlen fűzérnek is fölfogható; akár lazább szerkezetű regénnyé is szerveződhetne. Ennek az elképzelt regénynek nyilván a paradoxonokban gondolkozó hős lehetne a főszereplője, aki állandóan gátlástalanul mesél, történeteket ad elő, jellemzi e kis közösség embereinek az adott dolgokhoz való viszonyulását. Az

író-narrátor mindezt kivételes könnyedséggel teszi, szinte ömlenek belőle a szavak. Albahari mégsem fecsegő, hanem gondolkodó alkat, akinek kiváló hajlama van az ironizálásra. Éppen ezért írásait kellő figyelemmel kell olvasnunk, nehogy a csapdáiba essünk. Mert e próza ironikussága és paradox volta bizony csapdákat is rejteget. Ilyenekkel van tele a legújabb, *Jednostavnost* (Egyszerűség) című kötete is.

Itt mintha a változásokat előidéző mozzanatokot kutatná az író, felismeréséről tájékoztatva olvasóit. Módszerének egy illusztratív példáját sejthetjük meg — e számunkban is közölt — *Jeruzsálem* című novellájából, amikor a világ dolgairól elmélkedve megállapítja: „... hiszem, hogy az egyszerű dolgok (halál) megsemmisíthetnek bonyolult szerkezeteket (elbeszélés), bár rég beláthattam volna, hogy ami egyszerű, az bizony mindennél bonyolultabb. Nincs nagyobb labirintus, mint az egyenes út, amely két várost köt össze egyazon folyó partján”. Az író ehhez hasonló módon keresi az oksági összefüggéseket, az elbeszélő és a gondolati próza sokszor egybemosódó mezsgyéjén haladva, néha metaforikusan, még gyakrabban szillogisztikusan. Közben számára a *szavak árulók* (Idézet), az *igaz beszéd pedig a néma beszéd* (*A rádiónak nyilatkozom*). A töprengés — sokszor a végig ki nem mondott, a végig ki nem fejtett — ezekben a novellákban az összefogó keret, de hiányérzetünk aligha lehet, mert a jól megszerkesztett, feszes írások nyomán következtetni lehet, s így, olvasójának intellektuális és emotív bevonásával Albahari a ki nem mondottat is „kimondja”, a láthatatlant is „látatja”. Mintha az értelem és érzelem spinozai dialektikájára épülnének ezek a novellák, erős közlésbeli és nyelvi redukció érvényesítésével. Ha a szavak árulók, akkor óvatosan kell bánni velük, hogy kevésbé legyenek azok, ha pedig az igazi beszéd a néma beszéd, akkor hallgassunk is olykor, hátha hallgatva többet meghallunk a valamiről.

Új kötetének darabjai is többnyire dialogizáló rövid történetek, de a régebbiről ismert, paradoxonokra való építkezés itt még kifejezettebb. „Furcsa: ahhoz, hogy valami eltűnjön, néha elég, ha behunyjuk szemünket, máskor viszont ki kell nyitnunk. Képmutató és tökéletlen ez a világ” — mondja egy helyen, majd: „Ha azt akarod, hogy a dolgok másképp legyenek, először egyformává kell gyúrnod őket. Csakis azután változtathatsz rajtuk.” Az írói megállapítások aktualitására és egyetemességére is fel kell figyelnünk, az egyszerre feltörő polifóniára.

Albahari sokszor azért kanyarogtatja a mesét, hogy ideje és módja legyen megtenni az írásaira oly jellemző gondolati bukfcenet. Mintha ahhoz, hogy bizonyos legyen valamiben, előbb a bizonytalanságot akar-ná megismerni. És csak akkor — ha már tudja, mit jelent bizonytalan-nak lenni — adja át magát a bizonyosságnak.

Kétségkívül a szöveg pszichológiai töltése kelti föl érdeklődésünket ezek iránt a novellák iránt. Hogyan változtatni a meglevőt, az adottakon kívül milyen lehetőségek léteznek még, vajon pontosan magya-

rázzuk-e a dolgokat, mi van akkor, ha nincs igazunk — ezek és az ezekhez hasonló kételyek foglalkoztatják az írókat. Olyan kérdések tehát, amelyekre soha sincs egyértelmű válasz. És mégis sokféle (jó-rossz) válasz lehetséges. Ezek azok az imént említett logikai bukzfencek, amelyekhez megfelelő prózairói módszert is talált. Novelláinak zöme valami váratlan, előre nem sejtendő, meglepetésszerű eseménnyel kezdődik. A váratlanra pedig azonnal reagálni kell, így vagy úgy, mert a váratlan nem hagyhatja közömbösen az embert. Ezenfelül pedig a váratlan mindjárt a miértek és a hogyanok özönét hozza magával, a váratlanon vitázni kell, a vitában pedig fel is lehet hevülni. Albahari is sokszor éppen ezt teszi, és ettől kap eleven erőre az írás. Mint a *Látvány, szivárvány* című novellában is, amelyben apja szájába adja az írói módszerét is definiáló mondatot, miszerint: „A te katasztrófa-előérzetted (...) annyira természetellenes, mesterkélt, hogy az már önmaga karikatúrája, paródiája”. Igen, sokszor a karikatúra jobb a fotográfiánál, mert túlzó vonalai már az egyéni hozzáállást is jelzik; megmosolyogtathat, kinevetethet, a dolgokat a feje tetejére állíthatja.

Albahari kritikusi az író anekdotizáló hajlamára is felhívják a figyelmet. Véleményünk szerint — a *Jednostavnost* kötet is erről győz meg bennünket — ezekre az írásokra az aforisztikus gondolkodásmód a jellemzőbb. A már említett idézetek is a magvas mondásra, a rövid, szellemes megállapításokra való hajlamát bizonyították, s hasonló példákat még bőven találhatunk új kötetében. Különösen *A rövid történet poétikája* című öt különálló írásában: „És így van ez. Vonulunk be a történelembe, és ki az életből. Nem lehet az egyiket a másikat is” — olvashatjuk, majd pedig: „A becsület az igazi irodalom előfeltétele? (...) Nem, ez a tudomány a szavak jó megválogatásán alapszik.” Ezek az aforizmaszerű megállapítások leginkább mintegy csattanóként hangzanak el, s akkor hatnak igazán meggyőzően, ha a dolgok elevenjébe találunk. Jegyezzük meg, nem mindig azonos erővel csapódnak be, néha viszont telitalálatok. A mozaikszerű, fegyelmezett vonalvezetésű, intellektuális irányultságú írások az igazi Albahari-írások. Azok, amelyekben előtérbe kerül az a kis mikroközösség, amely önkörébe zártságában is teljes világ.

Reméljük, ezt bizonyítani is tudjuk a jövőre megjelenő Albahari-novellák első magyar nyelvű válogatásával is.

BORDÁS Győző